

Naprej ali nazaj!

Po cele dneve, po cele noči
strmel sem v debele knjige osamljen.
In kaj sem preučil? — Vedi vrag!
Od samih črk bi bil kmalu omamljen.

Po zemlji je plaval jesenski dan,
tako prijeten, svetel in blag.
Jaz vržem mrčljiv vse knjige v kot
in proti goščavi uberem pot.

Tam sredi maklenov se dviga oskalje;
po njem se plazi zelen poponec.
Pod skalami starec raševe halje
sedi in kvišku gleda pobožno.
Visi na sroboti mu majhen zvonec,
ki včasih zapoje milo in tožno.
Puščavnik v današnji moderni dobi.
Osupel obstanem precej pred njim.
Tu sam do smrti v skalnati sobi,
oh, živ pokopan v temotnem grobi!
In vzdihnem in starca ogovorim:
»Kaj delaš, starec, in kaj premišljuješ?
Kakove divne snuješ probleme?
No, tukaj jih lahko na tihem snuješ
v naročju prirode skrivnostno neme.
A jaz sem se vsega že naveličal,
vseh folijantov knjig in brošur.
In česa, meniš, sem se prepričal?
Za slehern študij je škoda ur.
Le moje lice bliže poglej!
Tako sem suh in stisnjen ko prga.
In nekaj že let me kar naprej
po nogah vedno spočutih trga.
Pa kar me tako peklensko jezi,
je to, da vem zdaj še manj ko nič.
Da, pravo resnico Favst govori:
Visoke vrednosti moč in oblast

zakrita je celemu svetu, le kdor
ne misli, njemu podari se v last,
le on jo uživa brezskrben ko ptič.
In kdo ne misli? Duševni štor.
Predelaj še tako štivo ogromno,
ob luči največjih mislecev, modrcev,
ne moreš prešteti še svojih kodrcev
na glavi — ob kratkem vse je dvomno.
Ah, in um naš zahteva, zahteva resnico,
kakor ljubezen naše srce.
Kje praviš bi našel vendar le klico,
iz ktere ti vse skrivnosti kipé?
Imel je le prev Kartezijev um,
ko trdi: Cogito, ergo sum.
Kako pa, da vsakdo si pravi »jaz«,
ko vsakdo nosi drugačen obraz?
Zakaj po solzni dolini lazimo?
Kam pridemo potlej, v pekel ali nebesa?
Čemu se med saboj tlačimo, gazimo?
Zakaj so nam dana grehotna telesa?
Vse to nam zakriva črna zavesa.
Jaz tudi tega nič ne verjamem,
da ti bi bil tu zadovoljen na samem.
Kako li? Človek družabno je bitje.
Naturam expellas . . . Le vse normalno!
Zares, da je žitje viharo, pečalno,
a kaj naj drugega ljubim kot žitje?
Jaz mistike sem sovražnik zaklet,
te prave mačhe vseh dokazov,
te ljubljenske lahkovernih babšet,
te porodice meglenih obrazov.
Pred leti sem bil še dokaj drugačen,
resnice bolj žejen, ljubezni bolj lačen.
Pa kaj je ljubezen? Imel sem dekleta,
ki zame je bilo podoba sveta.
In ni me naravnost povedati sram,
da včasih še zdaj ves vztrepetam,
ko spomnim se njene postave vilinje.
A časi beže, po svoje stvore. —
Ah, danes se nosi z naslovom grofinje.

Spominja se živo moje srce:
Sama sva sedela na bližnjih parobkih —
bila je pozna jesen ko zdaj —,
na rdečega šipka zadnjih popkih
visele so najine rosne oči.
O zadnji pogledi v ljubezni raj!
Poljub sem ji dal kot ogenj vroč,
in šla sva vsaksebi daleč proč.
Da zdaj ne pijem sladkosti zakona,
da samec komarim vse žive dni,
kdo bil je kriv? Ne jaz in ne ona —
nje žlahtni stan in borni moj stan.
Ah, pomnil je bom še na sodnji dan!
Pa ta kočljivi predmet pustiva!
Ljubezen se lahko samo uživa.
Besede o njej so vse zastonj.
Popiši, če moreš z besedami vonj!
Nič ni, in vendar je nekaj — a kaj?
Prijetno, šegatno — nekakov slaj.«

In starec se z desno roko pogladi
po svoji dolgi in sivi bradi,
pa dé: Ljubezen le pusti! Prav!
Zaljubljen človek na duhu ni zdrav.
Gorje mu, kogar dekleta cvelijo;
za vsako delo brž onemore,
vse misli njegove se selijo
le vedno v dekličje hišne prostore.
Pa tudi, o človek, povej mi, za Boga,
kaj moreš se z žensko osebo meniti?
Moža malokoga ali nikoga
ne doseže z ozko pametjo svojo,
in vendar ji moraš hvalo trobiti
za nje nesrečno in plitvo vzgojo.
Zamahnem z levico: Ljubi starec!
O ženskih sem jaz drugače preverjen!
Njim sodi kava, nam vina kozarec.
To res je. Vsakomu bodi odmerjen
gotov delokrog! A znaj, da je žena
velikega včas tudi pomena.

Za moške nekte huda zanjka,
za vse pa več ali manj uganka!
Le škoda je ta, da ugank je še več
tako zamotanih in temnih tako,
ko včasih nad nami temno nebo . . .

Oba se zamisliva kratek čas;
No, skoro jaz zopet povzamem glas.
Še enkrat duha mi ozdravi pogum
do jasne resnice! Starec, povej,
imaš li spravljenih mnogo knjig,
ki tirajo misli od dvomov naprej?
Ozre se starec po vrhah dreves,
šepetne: »Anti nekaj je res.«
»O tem ne dvomim« šepnem jaz,
za nekaj resnic imamo dokaz.
A največ resnic ne znam in ne umem.
Pokaži knjige! Morda so tvoje
primernejši ključ do vere moje?
»Ključ? Ključ? Da, tukaj je ključ!«
zakliče starec in vtakne ga v vrata
železna, zaneti potem si luč.
»Le pojdi v globoko podzemlje za mano;
tam doli ti bode marsikaj znano,
kar znati je vredno samega zlata.
Tam doli, tam doli vse knjige imam,
zložene v dolbinah po mokrih roveh.
Nektere jaz tudi sem spisal sam,
ko nosil sem ogenj še v srcu, očeh.«

Prestopiva prag in greva navzdol
po nove, neznane modrosti sol.
In videl sem bitij organskih grob,
različne plasti formacijskih dob.
Naposled je puhnila taka vročina,
Da skoro izgubil bi luč spomina.
»Moj Bog! Kdaj prideva vendar v izvor!«
»Potrpi,« dé starec, pokaže mi cevke,
iz katerih se zraka napijem odzgor.
»Poglej, zdaj išči, kar najti bi hotel,
zdaj žanješ sad radovednosti plevke.

Le dalje! V osrčju je zemlje kotel,
 ves v ognju, na daleč grejoč in otel.
 Ta ogenj drži površje narazen,
 da zemlja se kakor il ne sesede.
 In to je pripravno, da je oblazen,
 da greva lahko nazaj od srede.
 Razumeš? Nazaj in vendar naprej!
 No, zdaj mi pa prav iskreno povej,
 kako se te čudni vtisek prijemlje?
 »Nazaj na zemljo, naprej od zemlje?«
 V tem hipu se jaz spotaknem ob kamen,
 ki ven ga je vrgel iz kotla plamen.
 »E beži! Glejva, da prideva ven!«
 zavpijem nad starcem ves nejevoljen.
 »Saj vidim, saj vem čimdalje menj —
 od tisoč skrivnosti sem tukaj obkoljen!
 Pokaži mi knjige! Kje jih imaš?
 Jaz nisem sicer piscev pristaš,
 a rad bi le videl tvoje zapiske.
 Iz te človeške druhali nizke
 do vzorov lepih bi dvignil se rad!
 Oh kje je, oh kje je tisti zaklad
 neskončne sreče za dušo našo,
 po kateri strmi vsakdo krilat,
 ko žejen popotnik za vinsko čašo?«
 »No veš li, da vzori so same himere,
 himere, razgretih možganov hčere?«
 Puščavnik vzdihne in potlej molčé
 na mokro skalo se truden nasloni.
 »O, drago moje človeško srcé,
 solzâ, solzâ za resnico ne roni!«
 Posveti mi v moker kot s plamenico,
 nevezanih knjig mi pokaže kopico.
 Pa naj sem jih mnogo prijel ali malo,
 vse sproti mi je v rokah nakrat razpalo.
 Od vlage, od črvov — Bog vedi od česa —
 sprhnele so vse ko v grobu telesa.

A mirno puščavnik je gledal razpad,
 vzravnal se in rekel mi: »Ljubi brat!

Če jeden vozél s težavo razrešiš,
 pet drugih se tam ti navozlá,
 in ti se pred svojo pametjo smešiš,
 ko skrbno polniš posode brez dna.
 Do zemlje osrčja sva zdaj se pririla,
 če greva naprej, spet greva nazaj,
 nazaj na zemljo, na kateri sva bila.
 Mar prideš torej na konec kedaj?
 A jasno mi vendar je nekaj vsaj:
 Nesrečnik velik na svetu je on,
 ki sili ga neprestani nagon,
 da misli in tuhta, sklepa in dvomi.
 Peroti duha si tako polomi,
 da potlej ne ve, je li miš ali tič.
 Najboljše je torej. razmišljati nič,
 živeti tako, kot nanaša slučaj.
 »Prav sodiš starec«, jaz vzkliknem tedaj —
 »Hajd' zopet na zemljo naprej al' nazaj!«

Novljan.

Tamkaj za goro . . .

Tamkaj za goro gasne dan,
 žalost na dušo mi trudno lega . . .
 V čolnu sem odplul od brega
 po valovih tja stran, tja stran . . .
 Plove mi čoln po vodi miran,
 kri mi nemirno po žilah plove,
 zrem v peneče, temne valove —
 tamkaj za goro gasne dan . . .
 Misli prešine mi duh teman,
 veslo mi samo hoče iz roke,
 nekaj me zove v valove globoke —
 tamkaj za goro gasne dan . . .
 Oh, kako je ta grob hladan —
 hip samo . . . Moj Bog, tam v dalji
 jutro se smeje mi v demantni halji,
 tamkaj za goro vstaja dan!

E. Gangl.